

карач. 1079-8

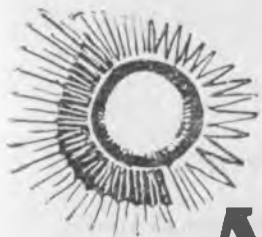
Хубийланы Назир

Джерни сагъышлары

Хубийланы
Назир

ДЖЕРНИ САГЪЫШЛАРЫ

НАЗМУЛА

СТАВРОПОЛЬ КИТАБ БАСМА
КЪАРАЧАЙ-ЧЕРКЕС БЕЛЮМ
ЧЕРКЕССК — 1970

БАГЪАЛЫ ОКЪУУЧУ!

Бу сен кьолунга алгъан китабчыкъны автору — Хубийланы Назир — 1967 джыл ГДР-ге, Польшага, Чехословакиягъа барыб къайытханды. Джыйымдыкыгъа джазыучуну ол къраллада джазгъан назмулары киргендиле.

Урушха къаршчылыкъ, урунган халкыгъа таза суймеклик, халкъланы арасында бегий баргъан шохлукъ, джашаугъа тюз иннет бла къарау д. а. к. сагъышладыла китабчыкъны ара магъанасы.

Карач. 1079 - 1

Карачаево-Черкесская
ОБЛАСТНАЯ
БИБЛИОТЕКА

БУХЕНВАЛЬД

Кюн тийсе да бюгюн джерни джарытыб,
Къарангыча кёрюнеди тегерек.
Къара чегет терен сагъышха батыб,
Башын ёрге кёлтюрмейди бир терек.

Шыбыла от баргъан темнр чыбыкъдан
Къаралады чыгъанакълы бурууунг,
Кёрюнеди узакъладан, джууукъдан
Сау дунягъа сени уллу бушууунг.

Къалыб кетген печлеринги тюбюнде
Исси кюлюнг джюрегими кюйдюред.
Уруш салгъан джараланы ичинде
Эм ачысы сен болгъанын билдиред.

Сёлешедиле сени тилсиз ташларынг,
Сарнайдыла кёб халкъланы тилинде.
Хапар айта, мугур гокка хансларынг
Джылайдыла къабырланы юсюнде.

Тутмакъланы атхаиларын отлагъа
Кёрген кибик, кюйгенлерин печледе,
Аякъларым унамайдыла атларгъа
Адам къаны кёб тегюлген бу джерде:

Тиширыу чач, сабий аякъ книймле
Турадыла, таула кибик, къаланыб.
Къайнаб мени джюрегимде сезимле,
Къычырама кенг дуниягъа айланыб:

— Къайда эдиле, дуния, сени халкъларынг,
Нек тургъандыла ол кюнледе тынгылаб?
Окъ, тоб болуб атылмайын тауларынг
Нек тургъандыла, орунларында джукълаб?

Эштмейми эдиле ала чууут къызчыкъны
Къычырыгъыи, кюе тургъан заманда?
Кёрмейми эдиле мугур поляк джашчыкъны
Тюйгенлерин мурдарланы арбазда?

Нек кёрмеднле тюзлюкню джакълаучула
Тургъанланы къара ёлюм тизиуде?
Къайда эдиле мингле бла окъуучула,
Поэтлени отха атхан кезюуде?

Адам кюйген кюлюню къуйгъанларында,
Нек чакъдыла, алгъын кибик, сабанла?
Бууаз къатынланы, къойлай сойгъаиларында,
Нек тездюле юсюнгдеги адамла?

Джашайдыла кѣб душманла юсюнде,
Хатасызлай адамланы ёлтюрюб.
Нек турадыла ала тюшмей тубюнге,
Нек кѣойганса артыкълыкъланы кёлтюрюб?

Сагъайтады Бухенвальд къралланы,
Эштиледи кѣонгурауу халкълагъа.
Емюр шошлукъл сакълайды кѣабырланы,
Гокка хансла салама мен алагъа.

ЭРФУРТДА ГОККА ХАНСЛАНЫ БЮТЕДУНИЯ ВЫСТАВКАСЫ

Дунияда джанкылычла
Тюшген кирик кекден джерге,
Къралладан гокка хансла
Джыйылгъандыла эришиуге.

Мен эслейме, эрте туруб,
Эртденликде бир сейир зат:
Хар бирисн, башын буруб,
Кюн чыкыгъаннга къараб турад.

Кёрюнедиле ичлеринде
Россияны тюльпанлары,
Къууанч ойнаб кезлеримде,
Тансыкылайма мен аланы.

Гокка хансла, тезалмайын,
Ашыгъадыла ызларына,
Къарайдыла, кез алмайын,
Тууб ёсген журтларына...

ЛЕНИННИ МУЗЕЙИНДЕ

Тюзлюк сёзю джарыкъ джилтинлерин
Мында башлагъанды Ленин джандырыб.
«Искра» газетни ал номерлери,
Къабыргъада турадыла, тагъылыб.

Ильични къолу тийгенди алагъа,
Мен да тиеме, аны тансыкълай.
Урулгъан заманда газет басмагъа,
Чыгъа эди тангига чыракъ джанганлай.

Болушхандыла эки немчалы
Газет чыгъарыргъа Ленинге мында.
Бирини энтда турады сураты
Гитче юйчюкню къабыргъасында.

Ленин къарайды акъ къабыргъадан,
Джер шары кибик, кенг мангылайы,
Акъылы теренди океанладан,
Нюрю уллуду, эркниди чырайы.

Хансла, байракъ да бир бетли мында,
Къызылдан башха кёрюнмейди гюль.
Тохтаб къарайды юйню башындан
Алгъыи Ленинге салам берген кюн.

ЧАБАКЪЧЫ

Эльба кенг тюзде саркъад
Тауушсуз, джукъусурай.
Ай башы бла барад,
Чабакъчы къартха къарай.

Чабакъчы, къармакъ атыб,
Олтурады джагъада.
Тёгюледи, танг атыб,
Къызыл джарыкъ талада.

Кюмюш кибик, джылтырайд
Джашил тюзде чыкъ.
Суу юсюнде къалтырайд
Къамиш къармакъ чыбыкъ.

Къарт башы бла джиберед,
Эрлай сермеб, къармакъны.
Мылы хансха тюшюред
Ол бир ала чабакъны.

Сууну кюсеб къымылдайд
Джашил хансда кёк чабакъ.
Тийиб келген кюн къарайд,
Булутсузду кёк, чууакъ...

Кюсегенча джангыдэн
Ала чабакъ кёк сууну,
Мен кюсейме узакъдан
Бюгюн ана джуртуму.

КЪАРЫЛГЪАЧ

Джер солуйду палахладан,
Джукъланыб уруш оту.
Алай энтда шахарладан
Кетиб кълмайды тоту.

Мен чыккыганма танг алада
Дрезден шахаргъа кесим.
Бурулгъанды бир кълалагъа
Бютеулейине эсим.

Аны оюлгъан кесеклери,
Джансыз адам тургъан кибик,
Турадыла кесеулери,
Солдат къабыр тургъан кибик.

Хар джыл сайын, джаз келгенлей,
Джашнагъанлай таш, агъач,
Къанатларын кеиг кергенлей,
Учуб келеди къарылгъач.

Бу къланы шорбатында
Оюлгъанды дейдиле уясы.
Урушланы отларында
Кюйгенди дейдиле муну анасы.

Акъ къайынчыкъ, чапыракъ иниб,
Кёсеуледен джашил чагъад.
Къарылгъашчыкъ, къанат кериб,
Джазгъы кюнде эркин учад.

Таш къаланы шорбатында
Ол ишлейди джангы уя.
Энди уруш отларында
Джанма, джашил дуня!

ДЖАНГЫ ГЕРМАНИЯ

Волфрид Вернерге

Солуйду джеринг ачы отладан арыб,
Уруш салгъан джараларынг бителиб.
Къызарады мамырлыкъ тангынг атыб,
Къара кече сени юсюнгден кетиб.

Джашнайдыла сени джашил тюзлеринг,
Гокка хансла керпеслениб, къызарыб.
Къууанчлыкъдан толудула кёзлеринг,
Къарайдыла ала манга, ышарыб.

Тийиб келген джарыкъ кюнде джылтырай,
Кёрюнедиле эркинликни джоллары.
Саркъадыла, джангы джашаугъа джырлай,
Одер бла Эльбаны шоркъалары.

Сен чыкъгъанса эркинликге тюнюнде,
Къучакъ кереди мийикликден алтын кюн.
Чууакъды кёк, булут джокъду юсюнде,
Къанатлары кереди кёк кёгюрчюн.

Къууанама, ышаргъанынга къарай,
Налат бере урушну отларына.
Келгенме Шаркъдан, джырымы джырлай,
Мен Маркс бла Гётени къралына.

ЭСКИ ГЮРБЕДЖИ

Турады аллында сюелиб ёрге
Бешджюз джыл болгъан бешкъулач
джёге.

Ол хапар айтады бек эртделеден,
Кёб урушладан джер этекледе.

Этгендиле дейди сенде ачхала,
Къылыч да, гюл да уллу патчахла.

Германияны къарт гюрбеджиси,
Сендеди халкъынгы эки белгиси:

Бир — урушха къурч къылыч этген,
Бир — насыбха гюлню ишлеген.

ТАШ АЙЮ

Узакъ Берлинге бюгече джетиб,
Мен, унамайын джатыб къалыргъа,
Тылмач джаш бла барама кетиб,
Къараргъа суйюб, сейир шахаргъа.

Рахат джукълайдыла джашил джөгеле
Кенг орамланы эки джанында.
Чомарт джарыгъы джерге тегюле,
Толгъан ай джюзеди шахар башында.

Кёреме, майна, сюелиб тургъан
Тюз тёпписинде мийикбаш юйню,
Азаула кибик, беш тиши болгъан
Уллу къараууз бир таш айюню.

Бек сейир болуб, тегерегиме
Къарайма, эсим бурулуб ары.
Хапар сорама мен негериме,
Нек мингенди деб ол айю ары.

Ышарыб, Петер айтады манга
Бек эртделеден бир сейир хапар.
Къулагъын ийиб турады анга
Мени бла бирге кечеги шахар:

Бурун былайда болмагъандыла юйле,
Къалын чегетле тургъандыла басыб.
Ичлеринде уа къонгур айюле
Джашагъандыла, уяла салыб.

Артда алайда беш эл къуралыб,
Къошулгъандыла бир-бирлерине.
Ара сахаргъа андан саналыб
Джетгенд дейдиле Берлин бюгюннге.

Билдиредиле эллени санын
Бу таш айюню беш тиши бешин,
Кеси уа — ма бу сахарны атын.
Айю уяды немчача «Берлин».

А Н А М А

Бюгече тауда къар джауа болур.
Къуш да балаларын джыйыб, уясында.
Акъ къанатладан арбазынг толур,
Къар джауб турса танг аласында.

Бир къушунг келмеди, кетиб урушха.
Чачылгъандыла энди къалгъанлары.
Сен сукъланаса кечеги къушха,
Къанат тюбюнде тургъан балалары.

Болсам да бюгюн тауладан керн,
Турама санга джырымы джырлай.
Тилек тилейсе сен тангнга дери,
Джукъламай, айланч джоллагъа къарай.

Кёзюмден кетмейди, мени ашыра,
Гулоч таягъынга таяна келгенинг.
Джыламугъунгу менден джашыра,
Джаулугъунгу къыйыры бла сюртгенинг.

Тау ауузунда кечеги къаргъа
Къарай болурса, сагъышдан толуб.
Мен да къарайма джукъламай Шаркъгъа,
Таула бла сениге бек тансыкъ болуб.

Мыдахлансанг, мен джеталмай кёлюнге,
Джарыкъ кюнюм къарангыгъа бёленед.
Сен ышарсанг, ыразы болуб меннге,
Бютеу дуния ышаргъанча кёрюнед.

КЪОНГУРАУ

Эттерсберг таугъа барама таяныб.
Къонгурау таууш келеди узакъдан.
Джер тынгылайды, джукъудан уяныб,
Сабий кычырыкъ эштгенча тутмакъдан.

Кёк кюкюреуча, мазаллы къонгурау
Джерде халкъланы турады сагъайтыб.
Ол зынгырдайды, эштирча сангырау,
Етген урушдан бушуу хапар айтыб.

Мен да кёреме Эттерсберг тауда
Къанлы урушну кетмез джарасын,
Эштеме бюгюн бу зынгырдауда
Бухенвальдда ёлгенлени ауазын.

Дунняда джашаб тургъан саулагъа
Айтадыла ала оснятларын:
— Мамыр кюн тийсин тюзлеге, таулагъа,
Джандырмагъыз къазауатны отларын!

КЪАБЫР ТОПРАКЪ

Джатадыла Бухенвальдда совет солдатла,
Къарнашлача, бир къабырда мингле бла.
Джанадыла юслеринде ёмюрлюк отла,
Хоншу болуб, мыдах чакъгъан гюлле бла.
Къарайдыла башларындан кече аланы
Киши джерни джулдузлары, тилсиз айы да
Кёб джылагъан кёзлери бла къарт аналаны.—
Энди бирди алагъа джерни къышы джайы да.
Кёралмайдыла дунягъа кюнню тийгенни,
Сезалмайдыла танг алада тюшген чыкъны да.
Юслеринде къызыл гюлюю мыдах ёсгенин.
Джукълайдыла уялмаздан, билмей

джукъну да.

Кёрюрге деб солдатланы джатхан

джерлерин,

Мен келгенме кюн чыкъгъандан узакъ

джолла бла.

Эртденликде къабырланы сылайды юслерин
Джуртларындан ургъан аяз ана къолла бла.
Сакълайдыла тюнгюлмейин энтда аланы,
Кийимлерин багъалатыб юйде тутадыла.
Джюрекледе джашайдыла, къарт аналаны
Тюшлеринде кече сайын келиб турадыла.
Мен джылайма анала ючюн къозгъалыб,
Тёнгерейди кёзлеримден, тамады бурчакъ.
Бухенвальдда мен алама джерге узалыб,
Солдатланы къабырындан уууч топракъ.

ТРЕПТОВ ПАРК

Кёкюрегинден кьолу бла тутханлай,
Башын ёрге кёлтюрмей, мугур ана,
Мермер ташда олтуруб турады, джылай,
Джюрегинде уруш салгъан от джана.

Туурасында, тёбени мийгинде,
Тулпар кибик, ёхтем сюелиб турад
Кёб халкъланы дуняны юсюнде
Урушладан кьутхарыб келген солдат.

Сермеб алыб джаннган отну ичинден
Ол кьойнуна кьысханды немча кьызчыкьны.
Теблениб тургъан агъыны тюбюнде
Фашист знакады учу кьурч кьылычыны.

Гокка хансла, кёб кьралладан келиб,
Чагъадыла кёк дуппурну башында.
Сюелеме, таза кёлден сый бериб,
Трептов паркда кьарнашымы аллында.

А Д Л О Н

Германияны ара шахарындан
Арыб келиб тюшсем да Адлоннга,*
Джукълаялмайын баш этажында,
Кесим джангыз чыгъама балконнга.

Тангны бояуу тегюледи джарыб,
Къозгъалыу джокъду къанатлылада.
Эслейме, къойгъанды окъла бла джазыб,
Уруш ызларын къабыргъалада.

Кереме къараб, къарт тереклени
Джаралары алкъын сау болмай турады.
Кезюме кергюзюу уруш кечелени
Эсими ауур сагъышха бурады.

Мында оноу этгенди уруш ачаргъа
Гитлер, болуб фашизмге башчы.
Ахырында уа, джер табмай къачаргъа,
Къолун келтюргенди кесине къаршчы.

Кёблени ёлгени тангны кёрюрге
Кюсей тургъанлай, джукъу бермейди манга.
Мадар табылмагъаны алагъа туберге
Дунияны джарытыб келген тангнга.

А д л о н — рейхстагны къатында къонакъ юй.

**Къулагъыма келеди ачы тоб таууш,
Туз къуйгъанча, джангы джаралагъа,
Барады энгда тохтамай уруш,
Джашларын сакълаб тургъан аналагъа.**

ГЕТЕНИ ЮЙЮНДЕ

Кесинге туберик болурма дегенча,
Кавказ тауладан мен салам айтыб,
Кириб келеме, тенгиме келгенча,
Кечирек бола, кюн да шош батыб.

Киши джокъ юйде, эшикле ачылыбды,
Терек бачхада болурса кесинг.
Къагъыт бла къалам столгъа салыныбды,
Шиндигинг сакълаб турады несин...

Кеси джангыз джулдузланы тубюнде,
 Оюлгъан рейхстагны башындан къарай,
 Бранденбург воротаны джюзеди юсюнде,
 Эки дунягъа юлешине толгъан ай.

Ол кетиб барады, джарыгъын тѣге,
 Кечеги шахарны орамларына.
 Джукълаялмайды белгиде джѣге,
 Чомарт чыкъ тюшгенди чапыракъларына.

Танг джууукълашыб келсе да Шаркъдан,
 Кѣз кыысмагъандыла алкъын чыпчыкъла.
 Уруш уятмазча халкъны джукъудан,
 Сакълайдыла белгилени солдатла.

Баш къагъыу къой, кирпич кыысаргъа
 Джокъду мадар Берлиндеги чекчиге.
 Ол кирпич къакъса, боллукъду къабыныргъа
 Уруш оту энтда джерни юсюнде.

Кеси джангыз джулдузланы тубюнде,
 Оюлгъан рейхстагны башындан къарай,
 Бранденбург воротаны джюзеди юсюнде,
 Эки дунягъа юлешине толгъан ай.

О Д Е Р

Кёб отла джаныб ётгендиле юсюнг бла,
Аланы бири да кюйдюралмагъанды сени.
Алгъышлай келеме джаб-джарыкъ

кюнюнг бла

Гокка ханс чакъгъан джашил этегинги.

Къач алтын къанат кередн башынг бла
Турна тизгинлеринден санга кёпюр сала.
Сен таууш этмей озаса къатым бла
Исн къыбыладан салкъын шимал таба.

Назмула, джырла да эштген болурса,
Кёб ёмюрлени саркъа тюзледе.
Арыгъан эсенг, тенгизде солурса,
Джырынгы джырла кюнюню тубюнде.

Кёб отла джаныб ётгендиле юсюнг бла,
Аланы бири да кюйдюралмагъанды сени.
Алгъышлай келеме джаб-джарыкъ

кюнюнг бла

Гокка ханс чакъгъан джашил этегинги.

ЛЕЙПЦИГ

Къуру да белгингди сени кёк джёге,
Ленин суююучю джаб-джашил сахар.
Урушну хорлаб къобханса ёрге,
Сегиз ёмюрден айтаса хапар.

Кёб тюрлю ашхы башлаиулану
Сенде ачылгъанды огъур эшиги.
Эркинлик ючюн къозгъалулану
Болгъанса дейдиле алтын бешиги.

Сенде тебрегенди огъур ишлери
Халкъ башчыланы биринчи кере.
Турадыла энтда туугъан юлери,
Кёб адам келеди аланы кёре.

Келгенди кенгешге Маркс да бери,
Джашаб тургъанды Ленин да мында.
Мен айланама ингирге дери
Ол газет чыгъаргъан юнню къатында.

Гёте бла Шекспир джашлыкъларында
Сенде джандыргъандыла назму отлары.
Джашайса, Лейпциг, макъамларында
Бахны, Шуманны, сакълай атлары.

Къуру да белгингди сени кёк джёге,
Ленин суююучю джаб-джашил сахар.
Урушну хорлаб къобханса ёрге,
Сегиз ёмюрден айтаса хапар.

ТАУЛАДАН КЕНГДЕ

Бюгюн турама тауладан кенгде,
Къарайма Эльбаны джашил джагъаларына.
Гокка хансча, джашнайса джюрегимде,
Сукъландырмай Дрезденни суратларына.

Джарыгъанча кёрюнеди кёк ашхам,
Киши джерде сен тюшгенлей эсиме.
Джукълаб тургъан Венерагъа къарасам,
Болама мен тюбегенча кесинге...

ОРГАНЫ СОГЪАДЫ КЪЫЗ

Джумушакъ тийире назик бармакъларын
Немча къыз эски органга,
Согъады Бахны сейир макъамларын,
Аны юсюнден хапар айта манга.

Татлы тауушла джерни башында
Джыйылгъанча кёрюнюб бары да бери,
Бах кёб джылланы тургъан къалада
Кеталмай турама ингирге дери.

Талай джылланы къаты джукълаб тургъан
Мени джюрегими ингичге къылларына
Тийиб, уятады бу эски орган, —
Къарайма къызны ариу къолларына.

Джюрегими насыбха уятхан таууш
Эштилинсе, органы татлы тилинде,
Болмагъан кибик кайгъы, не уруш
Кёрюнеди манга джерни юсюнде.

ДЖЫРНЫ УЯСЫ

Лейпциг шахарны бир орамында
Къошунбаш юйчюк алашады бютюн.
Шиллер джашагъанды дейдиле мында,
Бюгюн а чыкъмайды оджакъдан тютюн.

Джашил терекле, къыб-къызыл гюлле
Кёрюнедиле тар арбазында.
Эки ёмюрню айла бла кюнле
Аугъандыла къарай, юйню башындан.

Поэт джазгъанды «Насыбны джырын»
Ма бу юйчюкде джаш заманында.
Сакълайды энди юй аны атын
Лейпциг шахарны таш орамында.

Джерни джылытхан бу джарыкъ кюнде
Гокка ханс оту къызарыб джанад.
Туугъан эсе да алаша юйде,
Кергенди джыры мийикге къанат.

ТИШИРЫУНУ СЮЙГЕН ТАШ

Кёк шахарда хазналаны нчинде
Барды дейдиле бир сейир зат, алапат.
Джокъду дейдиле дуняны юсюнде
Андан ариу ат аталгъан чырт да зат.

Къарайдыла барыб анга къыз, къатын,
Ариулагъа ол ышарады, кериб къаш.
Фахмулуду атагъан аны атын —
Къалай ариуду тиширыуну суйген таш.

Суймейди ол чырайсызны кёрюрге,
Ышармайды, ушамасанг джулдузгъа.
Къарайды таш, насыб джарыгъын тёге,
Манга туююл, къатымдагъы бир къызгъа.

Ачыу болуб, хурджунумдан суратын
Чыгъарама суйгеними мен анга.
Джаратады таулу къызны сыфатын,
Тиширыуну суйген таш къарайды манга.

Хапар соргъан кибик суйген къызымдан,
Ышарады, суйюнеди, кериб къаш.
Мен кетеме. Кёз алмайын ызымдан,
Джити къарайды тиширыуну суйген таш.

МУСА ДЖАЛИЛНИ ЭСИМЕ ТЮШЮРЕ

Мен бюгече джаугъан джылы джангургъа,
Терезеден къараб, сагъыш этеме.
Муса Джалиль бу шахарда назмугъа
Джан салгъанын эсеме тюшюреме.

Кеси келиб сюелгенча аллымда
Кёрюнеди. Къолунда да къаламы.
Ачыкъ келеди ауазы къулагъыма,
Сёлешеди ол тилинде анамы.

Джибермейин турсала да тутмакъдан,
Бюгалмадыла Мусаны душманлары.
Болсала да къабыргъалары ташдан,
Маобитни хорлагъандыла джырлары.

БАХНЫ ЭСКЕРТМЕСИ

Къараууз ташдан мазаллы къала,
Джашил терекле аллында.
Ариу макъамны джырлайдыла ала.
Мен сюелеме Бахны къатында.

Эки джѳгени тюз арасындан
Бах таш дюккючден къарайды кеси.
Къайсы эсе да макъамларындан
Бирине кетиб тургъанча эси.

Ийилиб Бахха береме салам,
Тутаргъа излей, мен аны къолун.
Шош тѳгюледи къаладан макъам,
Джырлайды аны Томанер хору.

Ол а къарайды, мураты толуб,
Джангы джашаугъа туугъан джеринде.
Джырлайды джюреги, насыблы болуб,
Бюгюнню джангы джуртну юсюнден.

Къараууз ташдан мазаллы къала,
Джашил терекле аллында.
Ариу макъамны джырлайдыла ала.
Мен сюелеме Бахны къатында.

КИТАБ ТЮКЕНДЕ

Къонакъ суйген къонакъбай кибик, тюкен
Манга тюбейди, эшиклерин кенг ачыб.
Арбазында гокка хансла, кёб кёкен,
Фонтан чынгайды юслерине суу чачыб.

Джууукълашыб, къабыргъагъа къарасам,
Мени таба бурулуб, таныш бетле
Турадыла ышаргъанча, ышарсам,
Ала — бизни уллу совет поэтле.

Сейирсиниб, немча тилде сёлеше,
Сабийчикле басынадыла къатыма,
Кёз алмайын къарайдыла, илеше,
Симонову огъурлу суратына.

Артыкъсыз да багъалыды тюбешиу
Тыш къралда, узакъ киши джеринде.
Къалай ашхыды орус тилде сёлешу
Симонов бла китаб сатхан тюкенде.

ДЖУРТСУЗ КЪЫЗЧЫКЪ

Къыркъ экинчи джыл урушну джели,
Ачы сызгырыб, улуй, боранлай,
Кавказ тауладан атхан эди кери
Къызчыкъны, эмчек иче тургъанлай.

Туугъан джерини чегинден кенгде,
Киши джуртунда джашайды къызчыкъ.
Тауларына уа аны джюрегинде
Джыйылыб турады уллу тансыкълыкъ.

Къайры барса да, джоллары бютеу
Кавказгъа алыб баргъанча болуб,
Кёрюнедиле, джыламукъ кёзлеу
Саркъады таркъаймай, бушуудан толуб.

Ол термиледи ана тилинде
Эштирге халкъы этген джырланы,
Кёрюрге кюсейди кюнню тубюнде
Джылтырагъанын къарлы таулары.

Кёб джылдан бери термилиб турады
Кёрюрге тауда эртдениги чыкъны.
Къайда болса да, Кавказда урады
Мугур джюреги джуртсуз къызчыкъны.

СЮИМЕКЛИКНИ ТЕРЕГИ

Башыбыздан кюн къарайды,
Ышарады, тийиб джылы.
Манга хапар хапарлайды
Виттенбергде къарт немчалы.

Таш орамны кетиб бара,
Кёрюнеди бир къарт джёге.
— Аны таба шо бир къара, —
Деб кёлтюреди кълун ёрге.

— Алгъын мында джашагъанды
Мартин Лютер деген биреу.
Ол бир къызны джаратханды,
Болургъа излеб анга кюеу.

Анасына джибергенди
Чемер сёзлю келечини,
Бийче къатын излегенди
Мындан башха кюеулюкню.

Бузоу къыстаб къайытханды
Бу орамны юйге къатын.
Термилгенин айыртханды
Кюеу болургъа анга Мартин.

Сёлешгендиле хорлатмай,
Ол экиси бир-бирине:
«Терек болуб ма бу чакъмай,
Кирмез къызым сени юйюнге», —

Деб чамлана, ол ургъанды
Джѣге таягъын джерге.
Джаш симсиреб кѣб тургъанды, —
Кеч къайытханды юйге.

Кѣзлерине джукъу кирмей,
Толуб Лютер сагъышладан,
Боллукъ тюлдю терек битмей,
Дегенди ол бу таякъдан.

Кече барыб къоратханды
Ол бийчени таякъчыгъын,
Орнуна уа орнатханды
Бир тамырлы чыбыкъчыкъны.

Иш тюзелиб башлагъанды
Джаз башында, чирчиклениб,
Джол юсюнде джашнагъанды
Джѣге терек, джашиллениб.

Бийче къатынга келгенди,
Бир къара деб ол терекге.
Сѣз да айтмайын бергенди
Къызын аны суйгенине.

Алай бла бир болгъандыла
Экеуленни джюреклери.
Хар къайда да хорласынла
Суймекликни тереклери.

САКСОН ШВЕЙЦАРИЯДА

Айланч джоллада ашыгъыб, терлей,
Джашил тауланы тѣппелерине,
Мен кюз артына барама, ёрлей,
Немча тенглени биргелерине.

Суучукъ зынгырдай, къара ташладан
Секириб келеди бир тар къулакъны,
Хапарла айтады тик тау башладан,
Алыб келеди къачхы чапыракъны.

Мен тынгылайма, эштгенча болуб,
Кѣк Тебердини шууулдагъанын.
Джюрегим тебсейди, насыбдан толуб,
Кѣргенча аны кѣк толкъунларын.

Джырлагъанында бу гитче суучукъ
Немча таулада, келди макъамы
«Минги Тау» джырны джууукъдан-джууукъ,
Ауазы кибик акъчач анамы.

Мен тѣзалмайын, башлайма джырлаб
Саксонияда ол джырны кесим.
Нѣгерлерим а, бары тынгылаб,
Къарайдыла манга — Кавказдады эсим.

Ала да манга таукел болушуб,
Джырлайбыз джырын ёхтем тауланы.
Суучукъ келеди бизге къошулуб,
Джыр джарытады Саксон чатланы.

ХАЗНАЛАНЫ МУЗЕИИНДЕ

Дунияны бютеу сыйлы ташлары
Джылтырайдыла, джашнайдыла къатымда,
Къайсын айтхын, кёб тюрлюдю атлары,
Алтын, кюмюш, накъут-налмаз аллымда.

Тегерегим, дуу джана, кёз алдайды,
Ненча тёлү кёген болур быланы.
Хар бирине бютюн кёзюм къарайды,
Мен сюеме гюлленча аланы.

Кюн тийгенча, джарытады къама баш.
Къарайдыла андан сейрлик кёзле.
Нюр джарыгъын себелейди бу ай таш.
Табалмайма анга тыйыншлы сёзле.

Поэманы окъугъанча, аладан
Сейр хапар айтады немча къатын.
Къара инджи келгенди деб Япондан,
Къырылгъандыла кёбле аны амалтын.

Пил суюкден акъ къайыкъла агъара,
Сары алтын сыбызгъыны тубюнде.
Тюрлю-тюрлю бу ташлагъа бир къара! —
Къалай кёбдю хазна джерни юсюнде.

Бир таш макъа саргъалады алтындан,
Сёлешеди алтын джюзюкде сагъат.
Юй толуду ала тёкген джарыкъдан,
Тегерекде накъут-налмаз дуу джанад.

К Е Ч Е

Григорий Низьевге

Кетиб барабыз джай чууакъ кече
Эрфурт шахарда экибиз бирге.
Бир орамындан башхагъа кече,
Ай да джарыгъын тегеди бизге.

Сен Есенинни окъуйса азбар,
Бузады аяз терен шошлукъну.
Мен да Кавказдан айтама хапар,
Джерим джуртуду уллу шохлукъну.

Тансыкъ болгъанма мен къралыма,
Окъу назмула аны юсюнден.
Анам кибик, къарайды аллыма,
Тилек тилей, ол таза джюрекден.

Кечеге хауаны акъырын тогъуй,
Джюрекде болмай не аз да сагъыш,
Кетиб барабыз назмула окъуй
Ючеулен болуб, Есенин къатыш.

Т Ы Л М А Ч

Ингрид Глезерге

Одердеги Франкфуртну кьонакь юйюнде
Гокка ханс джоппуну алыб келгенинги
Унутурукь тьойюлме мен ёмюрюмде,
Сени орусча таза сёлешгенинги.

Шохлукь от джана эди кёзлерингде,
Талпыуунг уллу эди Кавказ тауларыма,
Анылай эдим мен джылы кёзлерингде
Уллу багъа бергенинги на му китабыма.

Сен берген багъагъа тыйышлы ботанимам,
Къаягъа ерлегенча, къыйынды и а джазгъан.
Гёте чыкыгъан тау тёппеге джеталмам,
Берселе да манга джюз ёмюр заман...

Одердеги Франкфуртну кьонакь юйюнде
Гокка ханс джоппуну алыб келгенинги
Унутурукь тьойюлме мен ёмюрюмде,
Сени орусча таза сёлешгенинги.

ДЖАШЧЫКЪ

Эрфуртда кетиб баргъанлайыма,
Чыкъды аллыма бир немча джашчыкъ.
Атынг неди деб соргъанлайыма,
— Харриди, — деди, ышарыб ачыкъ.

Сен да атынгы айт деди манга,
Кёкюрегимде Ленинге къарай.
Ким болгъанымы билдирдим анга, —
Шохла болдукъ экибиз да ма алай.

Джашчыкъгъа бердим мен знагымы,
Харри туйреди кёкюрегине.
Ким кёрсен деб, мени саугъамы,
Къуаныб къарайды тегерегине.

Аны къолунда эки ачхычы —
Бирин узатды манга саугъагъа.
Ачхыч кёре эдим юйлериники,
Аны бири уа — кел деудю къонакъгъа.

Мен талай кюнню джашчыкъ бла бирге
Айланыб турдум эски шахарда.
Юйге кетерге тебрегенимде,
Къучакълай эди, къысыб бойнумдан.

Машина къатлаб башлайды джолун,
Артха къарайма терезесинден.
Чабыб келеди, силке къолчугъун,
Атымы айта, кёз алмай менден.

АКЪ КЪАНАТЛА

Кёксюл кёкню кюзгюсюне
Къарайдыла чапыракъла.
Къанатларын суу юсюне
Джайгъандыла дууадакъла.

Бойну ёрге къайырылыб,
Ариулугъу сукъландыра,
Мени таба айырылыб,
Бирн джюзеди, къууандыра.

Эркелетиб къарайды кюн
Табигъатны бийчесине.
Алтын бла джасай юсюн,
Келеди аны биргесине.

Акъ лилия, джеталсам деб,
Майна, келеди суугъа кириб.
Аны кибик джюзалсам деб,
Къарайды кёлге, къучакъ кериб.

Джюзедиле ызларындан
Дууадакъла къайыкъъланы,
Кёлню джашил джагъасындан,
Сукъландыра къайынланы.

Бирн къара, бирн уа акъ,
Тегерекден аяз урса,
Мени таба бир дууадакъ
Къарайды, бойнун ёхтем бура.

Бошлаб къоюб аякъларын,
Шош аязгъа кесин бере,
Паруслача къанатларын
Къайырады сора ёрге.

Джюздюреди аны аяз,
Къарайдыла кёк джагъала.
Келгендеча биринчи джаз,
Кёрюнедиле акъ къанатла.

Кенг чапыракъ, субай платан,
Кёлге ата кёлеккесин,
Кеси аллына джюзюб баргъан
Эслейди кёлню акъ бийчесин.

Сёлешедиле бир-бирине
Акъ къайынла, кёк наратла.
Бурадыла кеслерине,
Паруслача акъ къанатла.

Назму джаза Гёте бери
Кёб келгенди дейдиле манга.
Кеталмайма мен да керн,
Узалама къаламыма.

ДЖАНГУР

Джел сызгырыб,
Къымылдайдыла
Терекле ауур.
Джер да, кёк да
Шууулдайдыла —
Къуяды джангур.

Кёк кюкюреб,
От чартлайды
Къара тубанда.
Къутургъанд джел
Бек сарнайды
Саксон таулада.

Таякъ джангур,
Чёрчек эдинг.
Улума ачы.
О, къалай бек
Керек эдинг
Бюгюн, тау джамчы!

ДЖЕРНИ САГЪЫШЛАРЫ

Кёб кере да ауурсуз мазаллы Джерден,
Аны ючюн билмейсиз сиз джукъдан къоркъа,
Келесиз биргеме, айырылмайын менден,
Таусулмайын турлукъ суула кибик саркъа.

Эртделеден бери да бютеу адам улуну
Джюрегинде орналгъанды сизин уягъыз.
Асырайсыз, тас этмей, хар бир бушууну,
Ёмюрюгюз узакъды, кенгди тургъан

дуниягъыз.

Баргъан кибик кёкледе къара мылы тубанла,
Сиз барасыз тауушсуз, мыдахланганлай,
Кетнученсиз, тыялмай таула, тюзле,

къобанла,

Етюб кърал чекледен, джерге

баурланганлай.

Дунияда ёмюрю болгъан къанлы урушла
Сизден къараб турадыла къуру да бизге.
Хиросима, Бухенвальд, Маутхаузен —

джарала

Джашайдыла сыйыныб сизни джюрегигизге.
Тауланы да тешесиз, аллыгъызны бурсагъыз
Андан чыммакъ болгъандыла

Минги Тауну башлары.

Джукъламайма тынчлыкълы, сиз айлана
турсагъыз,

Дунияда палах кёб, о Джерни сагъышлары!

БАШЛАРЫ

- 5 Бухенвальд
- 8 Эрфуртда гокка хансланы
бютеудуня выставкасы
- 9 Ленинни музейинде
- 10 Чабакъчы
- 11 Къарылгъач
- 13 Джангы Германия
- 14 Эски гюрбеджи
- 15 Таш айю
- 17 Анама
- 18 Къонгурау
- 19 Къабыр топракъ
- 20 Трептов парк
- 21 Адлон
- 23 Гётени юйюнде
- 24 Ай
- 25 Одер
- 26 Лейпциг
- 27 Тауладан кенгде
- 28 Органны согъады къыз
- 29 Джырны уясы
- 30 Тиширыуну суйген таш

- 31 Муса Джалилни эсеме тюшюре
- 32 Бахны эскертмеси
- 33 Китаб тюкенде
- 34 Джуртсуз къызчыкъ
- 35 Сюймекликни тереги
- 37 Саксон Швейцарияда
- 38 Хазналары музейинде
- 39 Кече
- 40 Тылмач
- 41 Джашчыкъ
- 42 Акъ къанатла
- 44 Жангур
- 45 Джерни сагъышлары

Хубиев Назир Ахьяевич

ДУМЫ ЗЕМЛИ

С т и х и

На карачаевском языке

48 стр. без иллюстр.

Редактор **А. И. Кубанов**

Художник **Б. М. Узденов**

Художественный

редактор **М. П. Бертник**

Технический

редактор **З. Т. Агирбова**

Корректор **Т. М. Тохчукова**

Сдано в набор 10-VIII-1970 г.

Подписано в печать 30-IX-1970 г.

Формат 60×90¹/₃₂. Печ. л. 1,5.

Уч.-изд. л. 1,17. Тираж 1000 экз.

ВУ 72710. Заказ № 3857. Цена 12 коп.

Ставропольское книжное издательство,

Карачаево-Черкесское отделение.

г. Черкесск, ул. Ленина, 38.

Карачаево-Черкесская областная типография,

г. Черкесск, ул. Первомайская, 47.

Бвгъасы 12 коп.

СТАВРОПОЛЬ КИТАБ БАСМА
КЪАРАЧАЙ-ЧЕРКЕС БЁЛЮМ
ЧЕРКЕССК 1970.